

تجربه زیسته زنان مرند از مشکلات ازدواج زود هنگام

علی ایمان زاده*

سریه علیپور**

چکیده

هدف پژوهش حاضر توصیف و تبیین تجربیات زنان مرند از مسایل و مشکلات ازدواج زود هنگام است تا معضلات و مشکلاتی که ازدواج زود هنگام در پی داشته مشخص شود. پژوهش حاضر به روش کیفی و پدیدارشناسی و نمونه گیری هدفمند و از طریق مصاحبه ژرف نگر با ۱۸ نفر از زنانی که زود ازدواج کردند، انجام گرفت و مصاحبه ها ضبط شد و به روش استرابت و کارپنتر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. یافته های حاصل از تجربیات زنان زود ازدواج کرده در خصوص ازدواج زود هنگام در ۵ مضمون اصلی "علل ازدواج زود هنگام"، "عوارض فردی"، "عوارض آموزشی و فرهنگی"، "عوارض جسمی"، "عوارض روانی و اجتماعی" شناسائی شد و مضامین فرعی اقتصاد پایین، اعتیاد والدین، تک والد یا والد ناتنی، اجبار، فرهنگ طایفه ای و باورهای سنتی، طلاق، فقدان مهارت مسولیت پذیری، وابستگی اقتصادی، تحصیلات کمتر، عدم دسترسی به رسانه های جدید، سلامت زنان، بارداری ناخواسته، سقط جنین، افسردگی و خستگی مفرط، انزوای اجتماعی و ناهنجاری های اجتماعی از بطن مضامین اصلی بدست آمد.

کلید واژگان: تجربیات زیسته زنان مرند، ازدواج زود هنگام.

* استادیار فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه ملایر، ملایر، همدان، ایران (نویسنده مسئول، ایمیل: aliimanzadeh@yahoo.com).

** کارشناسی ارشد بهسازی منابع انسانی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

مقدمه

خانواده مهمترین واحد اجتماعی هر جامعه است که با بستن پیمان زناشویی بین زن و مرد به وجود می آید. پیمان زناشویی، پیمانی مقدس و خدایی است که دل ها و قلب ها را به یکدیگر پیوند می دهد. قرآن کریم از آن به عنوان میثاق محکمی یاد می کند که بین زن و مرد برقرار می شود (واخذنا منکم میثاقاً غلیظاً) (سوره مبارکه نساء، آیه شریفه ۲۱). اطلاق کلمه میثاق در قرآن کریم بیانگر پیمانی است که خداوند بین خود از یکسو و زن و شوهر از سوی دیگر بسته است، بنابراین در اسلام پیمان ازدواج پیمان بسیار محکم و استواری است که زن و شوهر با خدای خود عهد می بندند تا همواره در کنار یکدیگر، وفادار باقی بمانند و کانونی گرم و عاطفی و سرشار از صفا و صمیمیت، یکرنگی و همدلی که در آن تجلیات انوار الهی همیشه درخشان و پرفروغ است، پدید آورند. ازدواج یک امر جهانی است که در تمام جوامع و تقریباً در طول تاریخ وجود داشته است و به یک مجموعه نیازهای اساسی انسان پاسخ می دهد. بقای نسل و پرورش فرزندان، تحقق آرزوی دیرین کودکان برای پدر و مادر بودن، دستیابی به عالی ترین سطح دوستی و صمیمیت در دوران جوانی و بزرگسالی و تقسیم کار و همکاری و همراهی در طول زندگی در شمار اساسی ترین کارکردهای خانواده است. دین مبین اسلام نیز بر اهمیت ازدواج تأکید فراوان نموده و ارضای غرایز جنسی را در حد نیاز واقعی نه تنها نفی نکرده، بلکه تشویق نیز کرده است. پیامبر اکرم (ص) می فرماید ازدواج سنت من است و هر کسی از سنت من اعراض کند از من نیست» (محمدی ری شهری، ۱۳۸۴، ترجمه شیخی، ۱۳۹۲). ازدواج الگوی اجتماعی پذیرفته شده ای است که از طریق آن دو یا تعداد بیشتری از اشخاص، یک خانواده را پایه ریزی و ایجاد می کنند. حقیقت ازدواج صرفاً ایجاد و پرورش کودکان (کسانی که بعضی وقت ها به عنوان مقدمه نهادی شده ای برای ازدواج تصور می شوند) نیست، بلکه شامل مجموعه ای از دیگر وظایف و امتیازاتی است که به عده زیادی از مردم، خوشبختی یا ویژگی مثبتی را می بخشد.

علیرغم وجود گرایشهای فردگرایانه در انسان، جمع گرایی و گرایش به اجتماع، گرایشی قوی تر در انسان است و انسانها با فعالیتهایی نظیر تدوین قوانین مشترک، تشکیل اجتماعات و ازدواج به تقویت این گرایش اقدام می کند (چرلین^۱، ۲۰۰۹: ۱). با وجود اینکه ازدواج یک عمل ارادی مبتنی بر علائق طرفین است و مبنایی تاریخی در تمامی ادیان آسمانی دارد، کیفیت ازدواج، نحوه ازدواج، دوام آن و رضایت از آن با تغییر جوامع و نگرشهای فلسفی حاکم بر آن ارتباطی تنگاتنگ دارد (استرانگ و کوهن^۲، ۲۰۱۳: ۴۹). ازدواج سالم نیز رابطه ای عاطفی است که طی آن فرد علاوه بر ارضای نیازهای جنسی به احساس ارزش، اعتماد، امنیت و دریافت محبت و احترام دست پیدا می کند. در این رابطه مرزها روشن است، احترام متقابل وجود داشته و انتخابهای فردی محترم شمرده می شود. قدرت در یک سیستم عادلانه تقسیم و رابطه ها تعریف شده و مشخص است در چنین ازدواجی رابطه جنسی سالم برقرار است (امیدی شهرکی، نبئی و نوری، ۱۳۸۷). از طرف دیگر ازدواج اجباری ازدواجی است که بدون رضایت آزادانه از طرف یکی از زوجین یا هر دو آنها صورت می گیرد و با فشار جسمی و عاطفی همراه است. ازدواج زود هنگام با ازدواج اجباری مرتبط است زیرا افراد زیر سن قانونی هستند و قادر به دادن رضایت آگاهانه نیستند (کلارک^۳

۱. Cherlin

۲. Strong & Cohen

۳. Clark

(۲۰۰۴).

یکی از موضوعاتی که در باب ازدواج نیازمند همفکری و بحث حوزه های علمی و نهادهای متفاوت مرتبط با این امر است موضوع سن ازدواج است که دارای ابعاد حقوقی، روانی، اخلاقی و اجتماعی و آموزشی است (فریدمن و تاکاشیتا، ۲۰۱۵). موافقان و مخالفان ازدواج زود هنگام هر کدام ایده و دیدگاههای خاص خود را در این زمینه داشته و این امر باعث شده است که سن ازدواج امری متناقض نما جلوه کند. در تعیین سن ازدواج دختران و پسران دو دیدگاه اصلی دینی و روان شناختی تناقضات بیشتری را از خود نشان می دهند. روان شناسان با طرح مباحثی هم چون فقدان مهارتهای اجتماعی، تفاوت شرایط جغرافیایی و محیطی در رسیدن به بلوغ و عدم دستیابی افراد به آموزش کافی و مهارتهای تحصیلی با ازدواج زود هنگام مخالفند (کول، ۲۰۱۵). موافقین ازدواج زود هنگام هم با تاکید مسایلی نظیر لزوم کنترل و هدایت صحیح و به موقع غرایز جنسی، جلوگیری از اشاعه فحشا در جامعه و استناد به آیات و روایات متعدد از ائمه و تبعیت از سیره معصومین بر ازدواج زود هنگام تاکید دارند. با آنکه در کلام خداوند سن معینی برای ازدواج مطرح نشده است، ولی از واژگانی چون "بلوغ"، "بلوغ حلم"، "بلوغ نکاح" و "بلوغ اشد" می توان به نحوی سن بلوغ و سن ازدواج را به دست آورد. معنای بلوغ نکاح آن است که فرد به مرحله توانایی داشتن بر ازدواج، توانایی همخوابگی و تولید نسل برسد (طوسی، ۱۴۰۸، ج ۳: ۱۱۶).

علیرغم این تفاوت نگرشی در باب سن ازدواج، همزمان با افزایش ازدواج های دیر هنگام و گرایش به مجرد در بین جوانان، ازدواج زود هنگام نیز در کشور ما و بخصوص در مناطق خاصی از کشور شایع بوده و در حال افزایش است. بررسی مسائل و ابعاد مختلف این پدیده نشان می دهد که این پدیده علیرغم برخورداری از ویژگی ها مثبت از پیامدهای سوئی نیز برخوردار است. به اعتقاد اکثر حقوقدانان، ازدواج زود هنگام از منظر حقوقی تجاوز به حقوق انسانی است (بانینگ، ۲۰۰۵). از منظر آموزشی ازدواج زود هنگام مانعی برای دستیابی به تحصیلات و آموزش بهتر و کامل تر می باشد (نگویان، وودون و وودون، ۲۰۱۵). از منظر روان شناختی مانعی برای کسب مهارتهای شهروندی و اجتماعی تلقی می شود (یونیسف، ۲۰۰۵). ازدواج زود هنگام می تواند در افزایش فشارهای روانی و اجتماعی روی نوجوانان، افزایش استرس و خشونت جنسی نقش مهمی ایفا کند (گیج، ۲۰۰۹). ازدواج در سنین پایین می تواند به دلیل عدم تکامل اندامهای جنسی و عدم آشنایی با فعالیتهای جنسی عوارض جنسی نیز همراه باشد (سنفوردد، ۲۰۰۵). بررسی ها نشان داده است ۶۷ درصد دخترانی که در سن ۱۵ سالگی و یا قبل از آن ازدواج کرده بودند دچار حداقل یکی از ۴ عارضه مامایی زایمان طولانی، خونریزی شدید، تب (بدلیل عفونت واژینال) و تشنج شده اند. لذا به واسطه این عوامل و بدون دریافت مراقبت های بهداشتی، پزشکی احتمال مرگ افزایش می یابد. این عروسان جوان در معرض افزایش ابتلا به ویروس ایدز هستند (نوبر، ۲۰۰۶).

۱. Freedman & Takeshita
۲. Coale
۳. Bunting
۴. Nguyen, Wodon & Wodon
۵. Unicef
۶. Gage
۷. Sanford
۸. Nour

بررسی پژوهش‌های انجام شده در داخل کشور نیز نشان می‌دهد که اکثر زوجین متقاضی طلاق ازدواج زود هنگام داشته‌اند و این ویژگی در زنان نسبت به مردان بیشتر بوده است (پورخان، ۱۳۹۰). لطفی (۱۳۸۹) در پژوهشی تحت عنوان «پیامدهای سلامتی ازدواج زودرس در زنان» به این امر اشاره دارد که با وجود افزایش سن ازدواج هنوز ازدواج زودرس به عنوان یک مشکل بسیاری از مناطق و جوامع محسوب می‌شود و در کشورهای جنوب و جنوب شرق آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین شیوع بیشتری دارد و ازدواج در دوره کودکی و نوجوانی نوعی خشونت علیه کودکان بوده و با حقوق کودک مغایر است و می‌تواند فرصت‌های رشد و تکامل را از آنان سلب نماید، انتخاب‌های زندگی آنان را محدود و سلامت آنان را به خطر بیندازد. فقر، رسوم و سنت‌ها، گرایش‌های دینی، نداشتن سواد و تحصیلات، و نگرانی خانواده در مورد روابط جنسی پیش از ازدواج نوجوانان در پیدایش و رواج ازدواج زودرس موثرند. اغلب ازدواج‌های زودرس، ازدواج اجباری هستند چون کودک بدون رسیدن به بلوغ ذهنی و اجتماعی توان تصمیم‌گیری و اظهار نظر درباره زندگی خود را ندارد و بدون رضایت طرفین ازدواج صورت می‌گیرد (لطفی، ۱۳۸۹: ۲۶).

مشکی، شاه قاسمی، دلشادنوقابی و مسلم (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان «بررسی وضعیت و عوامل مرتبط با طلاق از دیدگاه زوجین مطلقه شهرستان گناباد در سال ۱۳۸۷-۱۳۸۸» به عوامل مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و فردی دخیل در طلاق اشاره داشته‌اند. زود هنگام بودن ازدواج، کمبود مهارت‌های زندگی و کمبود مهارت‌های جنسی و ارتباطی از اصلی‌ترین عوامل طلاق عنوان شده است. در پژوهش کلانتری و روشن فکر (۱۳۹۰) با عنوان «طلاق، علل و پیامدها، یافته‌های پژوهشی سه دهه اخیر ایران» که به صورت تحلیل ثانویه بر روی ۳۳۷ پژوهش انجام شده در زمینه طلاق انجام داده بودند، سن ازدواج و اختلاف سنی زوجین، سطح تحصیلات و تفاوت تحصیلی زوجین، عوامل و مسائل خانوادگی، سوء مصرف مواد و ارتکاب جرم، مشکلات مالی و اقتصادی، اختلالات روانی، ضعف در مهارت‌های رفتاری و شخصیتی به دلیل ازدواج زود هنگام به عنوان عوامل مؤثر بر طلاق عنوان شده است.

شهر مرند در آذربایجان شرقی به عنوان دومین شهر پر جمعیت استان بالاترین رقم ازدواج زود هنگام و بیشترین آمار طلاق را در سنین نامزدی دارد (کرمی، ۱۳۹۳) و این آمار در روستاهای این شهرستان رو به فزونی و نگران کننده است. از طرف دیگر هیچ گونه پژوهشی راجع به این پدیده در شهرستان مرند انجام نگرفته است. هدف این پژوهش بررسی ازدواج پدیده ازدواج زود هنگام در شهرستان مرند به صورت پدیدار شناختی و حاصل از تجربیات زیسته مشارکت کنندگان است تا اطلاعات واقعی تر و داده‌های متقن‌تری در باب تجربیات این افراد در این زمینه فراهم گردد.

روش

طرح پژوهش، جامعه آماری و روش نمونه‌گیری: در تحقیق حاضر از روش کیفی پدیدارشناسی استفاده شده است. پدیدارشناسی به دنبال مطالعه پدیده‌ها و معناهای پنهان موجود در زندگی انسان‌ها است (سربن^۱، ۲۰۱۴).

در حالت کلی سه رویکرد اساسی بر پدیدارشناسی حاکم است: پدیدارشناسی توصیفی، پدیدارشناسی

هستی گرا و پدیدار شناسی تفسیری. در پدیدار شناسی تفسیری به فهم و تفسیر بیشتر از توصیف یک پدیده یا تجربه تاکید می شود (ایمان زاده و سلحشوری، ۱۳۹۰). این روش داده های غنی و بینش عمیقی در مورد تجربیات زیسته شرکت کنندگان می دهد و سطحی نیست (تودرس و هولوواوی، ۲۰۰۶: ۲۲۹). با آن که پیچیده است ولی اگر به روشی دقیق انجام شود و پژوهشگران آن را با توجه به مبانی فلسفی اش بکار بگیرند، می تواند در کاوش شرایط انسان و تجربیات آن موفق باشد (داولینگ، ۲۰۰۷: ۱۳۹).

از آنجا که پدیدار شناسی، اساساً مطالعه تجربه زیسته یا جهان زندگی است. با توجه به ماهیت روش پدیدارشناسی، در مطالعه حاضر نیز از این روش استفاده گردید. جامعه مورد مطالعه در این پژوهش، شامل زنان شهرستان مرند بود که ازدواج زود هنگام داشتند. در این پژوهش نمونه گیری به شیوه هدفمند انجام گرفت و در نهایت تعداد ۱۸ نفر از زنان مرند که زود ازدواج کرده بودند بین سنین ۳۴ تا ۱۹ شرکت کردند که در جدول زیر به آن اشاره می شود:

جدول ۱. مشخصات شرکت کنندگان پژوهش

شرکت کننده شماره	سن شرکت کنندگان	سن ازدواج	میزان تحصیلات
۱	۲۷	۱۴	سیکل
۲	۳۲	۱۶	دوم دبیرستان
۳	۲۴	۱۳	اول راهنمایی
۴	۳۴	۱۶	چهارم ابتدایی
۵	۲۷	۱۵	اول راهنمایی
۶	۳۰	۱۷	دیپلم
۷	۲۵	۱۵	اول دبیرستان
۸	۲۱	۱۶	سیکل
۹	۲۹	۱۵	سیکل
۱۰	۲۶	۱۷	لیسانس
۱۱	۲۵	۱۳	پنجم ابتدایی
۱۲	۳۴	۱۵	اول دبیرستان
۱۳	۱۹	۱۴	سیکل
۱۴	۲۸	۱۶	لیسانس
۱۵	۲۳	۱۲	دانشجو
۱۶	۲۵	۱۴	سیکل
۱۷	۲۹	۱۶	دوم راهنمایی
۱۸	۲۴	۱۵	اول دبیرستان

تحقیق کیفی به دنبال درک و فهم تجارب افراد یا گروههای ویژه است. بنابراین هنگام نمونه گیری باید

۱. Todres & Holloway

۲. Dowling

افراد یا گروه‌هایی را پیدا کرد که دارای این تجربه باشند (نایسویادومی^۱، ۱۹۹۸). در پژوهش حاضر نیز کوشش شد از افرادی که عمدتاً دارای سن بیشتری باشند استفاده گردد. این امر موجب می‌شد تا آنان که دارای تجربه‌های غنی‌تری نسبت به سایرین باشند در مصاحبه شرکت کنند.

ابزار سنجش

در پژوهش حاضر جهت جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه عمیق و نیمه ساختار یافته استفاده شد و با توجه به اینکه در مصاحبه عمیق و نیمه ساختار یافته قصد محقق نفوذ به لایه‌های عمیق ذهن مصاحبه‌شونده و کسب اطلاعات حقیقی است، سئوالات دیگری هم از بطن پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان تدوین شدند. در این مطالعه از راهنمای مصاحبه استفاده شد. راهنمای مصاحبه از اتلاف وقت و پراکنده‌گویی جلوگیری می‌نماید. در مجموع ۱۸ مصاحبه انجام شد که مدت زمان آنها بین ۱۵ تا ۴۵ دقیقه بسته به تمایل مصاحبه‌شونده برای ادامه گفتگو، به طول انجامید. مصاحبه‌ها به صورت تک نفری انجام پذیرفت که خود این موضوع موجب گردید تا مصاحبه‌شونده احساس کند که اطلاعات او توسط فرد دیگری شنیده نمی‌شود، بنابراین به راحتی نظرات خود را پیرامون مباحث مطرح شده ایراد می‌نمود. در این مطالعه، مصاحبه‌ها بر روی یک دستگاه لپ‌تاپ ضبط شد. در ابتدای هر جلسه مصاحبه‌گر اطلاعات دموگرافیک فردی که زود ازدواج کرده بود (نام و نام خانوادگی، سن، تحصیلات و سن ازدواج) را می‌پرسید و سپس در مورد چگونگی مصاحبه و اهداف پژوهش حاضر توضیح می‌داد و به شرکت‌کنندگان اطمینان داده می‌شد که متن مصاحبه کاملاً محرمانه خواهد ماند و در توصیف و تحلیل نهایی نامی از شرکت‌کنندگان برده نخواهد شد. به منظور رسمی و قانونی نمودن رضایت مصاحبه‌شوندگان برای شرکت در مصاحبه، از هر کدام از آنان یک موافقت‌نامه شفاهی اخذ گردید. در عین حال که پژوهش عمیق و سئوالات نیمه ساختار یافته بود سئوالات در راستای رسیدن به سئوال اصلی تدوین شدند. سئوال اصلی پژوهش از مصاحبه‌شوندگان عبارت بود از اینکه: شما به عنوان افرادی که ازدواج زود هنگام داشتین چه تجربیاتی از این پدیده دارید؟ سئوالاتی که برای رسیدن به این هدف طراحی شد می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: چه عاملی باعث شد که شما ازدواج زود هنگام داشته باشید؟ آیا ازدواج زود هنگام برای شما پیامدهای مثبت داشته است یا منفی؟ پیامدهای منفی ازدواج زود هنگام در زندگی شخصی تان چه بوده است؟ پیامدهای مثبت آن در زندگی شخصی تان چه بوده است؟ در حین مصاحبه سعی شد، سایر پرسشها در جریان مصاحبه شکل گیرند. لازم به ذکر است مصاحبه‌شوندگان آزاد بودند، هر زمان که اراده کنند از انجام مصاحبه انصراف دهند. تجزیه و تحلیل داده‌ها برای پژوهش براساس جمع‌آوری اطلاعات از طریق سئوالات و محورهای انتخاب شده، ممکن شد. پس از مصاحبه، سخنان ضبط شده توسط مصاحبه‌گر به متن نوشتاری تبدیل شد و جملات و عبارات و نقل قول‌هایی که به درک تجربه افراد از پدیده دلالت می‌کردند، مشخص گردیدند. در مرحله بعد آزمونگر از عبارات مهم برای دسته‌بندی معانی که منجر به دستیابی به زیرمضمونها (زیرخوشه‌ها) می‌شد، استفاده نمود. این زیرمضمونها نیز برای نوشتن آنچه شرکت‌کنندگان تجربه کرده‌اند، در پوشش مضمونها (خوشه‌ها) مورد استفاده قرار گرفت. در نهایت مضمونها در پوشش محدود و وسیع‌تری به نام حیطه قرار داده شدند. به منظور تفسیر و تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده

۱. Nieswiadomy

روش استرابت و کارپتزمورد استفاده گردید. استرابت و کارپتتر فنومنولوژی را عملی می دانند که هدف آن توصیف پدیده های خاص، ظاهر چیزها و تجربیات زندگی افراد است. روش مزبور شامل توصیف پدیده موردنظر توسط محقق، کنارگذاری پیش فرض های محقق، مصاحبه با شرکت کنندگان، قرائت توصیف های شرکت کنندگان، استخراج جوهره ها، پیدا کردن روابط اساسی، نوشتن توصیفی از پدیده ها، مرور بر متون مربوطه و انتشار یافته ها می باشد (ادیب حاج باقری، پرویزی و صلصالی، ۱۳۹۰: ۹۲). این روش یکی از مطلوبترین روشهای هرمنیوتیکی برای استنتاج و استنباط تجربیات زیسته و نیات درونی افراد است (فینلای، ۲۰۱۲: ۲۰). همچنین پاسخهای شرکت کنندگان در مصاحبه با یافته های مطالعات مشابه مقایسه شد.

یافته ها

از تحلیل مصاحبه های شرکت کنندگان پنج مضمون اصلی حاصل شد که در زیر به آنها اشاره می شود: مضمون اصلی ۱: علل ازدواج زود هنگام: یکی از اصلی ترین مضامینی که از تحلیل مصاحبه ها بدست آمد علل ازدواج زود هنگام بود. شرکت کنندگان به عواملی همچون سطح اجتماعی پایین سطح اقتصادی نامطلوب، اعتیاد و تک والدی یا بودن والد ناتی را عامل ازدواج زود هنگام خود بیان کردند.

سطح اجتماعی پایین: یکی از عواملی که می تواند در ازدواج زود هنگام دختران دخیل باشد سطح اجتماعی پایین آنهاست. «در خانواده هایی مثل ما که از سطح پایین جامعه هستیم، جواب رد دادن به یک خواستگار یعنی از دست دادن بهترین فرصت. من هم به این خاطر به اولین خواستگارم با توصیه فامیل و آشنایان جواب مثبت دادم». یکی دیگر از شرکت کنندگان عنوان می کند: «من چقدر می موندم و شوهر نمی کردم وقتی می دونستم کمی سنم بره بالا با این خانواده ای که من دارم کسی بهتر این سراغ من نمی اومد»

سطح اقتصادی پایین: ناتوانی مالی والدین در امرار معاش فرزندان، علت مهمی است که بروز ازدواج های اجباری در سنین پایین یعنی در دوره ای که پدر و مادر احاطه کاملی بر فرزند خود داشته و اونمی تواند مخالفتی در این زمینه داشته باشد را رقم می زند. تعدادی از این ازدواج ها با عناوینی چون ازدواج های خون بست و حل مشکل مالی و... صورت می گیرد. یکی از مصاحبه شوندگان بیان کرد که: «وضع مالی ما خوب نبود مامانم مریض بود و بابام یک کارگر ساده بود. مادو خواهر و دو برادر بودیم، بابام هرچی کار می کرد درآمدش صرف اجاره خانه و دوا درمان مامانم می شد. در طول ماه از مغازه همسایمون نسیه خرید می کردیم سر برج آگه از اجاره و دوا مامانم پولی باقی می ماند می دادیم به همسایمون، همسایمون یه پسر داشت ۳۶ سالش بود، مجرد بود و الاف کوچه ها. باباش اومد خواستگاریم و بابام چون از شون خیلی نسیه می کرد و دیر حسابشو تسویه می کرد و همیشه از صبر و تحمل همسایمون بخاطر دیر کرد نسیه تعریف می کرد یه جوروی خودشو مدیون می دونست. برای همین با وجود اینکه می دونست پسر همسایمون اهل زن و زندگی نیست از همسایمون خجالت کشید جواب منفی بده قبول کرد با اون پسر ازدواج کنم بعد دو سال پدر شوهرم مرد و شوهرم اصلا قابل تحمل نبود و مجبور شدم بعد ۶ سال برگردم خونه پدرم و الانم بلا تکلیفم».

اعتیاد والدین: برخی از مصاحبه شوندگان داشتن پدر معتاد را دلیل ازدواج زود هنگام بیان کردند. مثلاً شرکت

کننده ای بیان کرد: «پدرم معتاد بود همیشه توخونمون بین مامان و بابام دعوا بود مادرم بخاطر بابام عصبانی شده بود، نمی شد باهاش حرف زد و بخاطر اعتیاد بابام برای آینده من نگران بود که نکنه به روزی برسه بابام منو به دنبال مواد بفرسته. وقتی ۱۴ ساله بودم به خواستگار اومد تحقیق کردیم معتاد بود اما چون بابام جلو چشمانمون تجربه بود جواب رد دادیم تا اینکه در ۱۶ سالگی باپسر دایی مادرم ازدواج کردم ایشونم ۲۰ سال از خودم بزرگتر بود انگار من برده ایشون بودم حق نداشتم از خونه بیرون برم چندبار تصمیم گرفتم برای همیشه از خونه شوهرم فرار کنم ولی این که راه حلی همیشه لذا مجبورم به زندگی ام ادامه دهم».

تک والدینی یا والدین ناتنی: یکی از عوامل ازدواج زود هنگام تک والدینی بودن و یا وجود والد ناتنی در محیط خانه است. در زیر به بعضی از عبارات شرکت کنندگان اشاره می شود: «کوچیک بودم مادرم فوت کرد. پدرم با اصرار ما رفت به خانم دیگر اختیار کرد. شب امتحان ورودی مدارس نمونه دولتی متوجه گم شدن شناسنامه ام شدم. بعد متوجه شدم مادر ناتنی ام شناسنامه ام را برداشته که من نتونم به موقع کارت ورود به جلسه بگیرم تا تمرکز من را در کنکور بهم بزند و این یک نمونه اش بود لذا ترجیح دادم اولین خواستگارم را جواب مثبت بدهم». «تا کی میتونم سربار مادری باشم که خودش در تامین هزینه های اولیه زندگیش مونده. انصاف هم نیست. شاید اگر پدرم زنده بود شرایط من الان فرق می کرد و ازدواج زود هنگام نمی کردم».

اجبار: مصاحبه شوندگان در ضمن گفتگو در خصوص ازدواج زود هنگام اجبار والدین را یکی از معضلات ازدواج زود هنگام بیان کردند. یکی از شرکت کنندگان بیان می دارد: «خانواده دلیل ازدواج زود هنگام من هستند خانواده ام بیشتر مامانم منو به ازدواج مجبور کرد و مامانم گفت تو کم تجربه ای، نمی دونی دختر برا ازدواج باید از فرصت استفاده کنه، اگه ازدواج نکنی بعدا پشیمون میشی اونوقت دیگه رومن حساب نکن من در اون سن هنوز قادر به درک گزینه ها و فرصت های بیشتر در زندگی نبودم. مامانم گفت ازدواج که کنی کم کم چم و خم زندگی دست میاد ولی بخاطر اجبار وزور گویی مامانم قاتم خم شد الان نسبت به همسالان خودم خیلی پیرتر و بی روحیه شدم».

فرهنگ طایفه ای و باورهای سنتی: برخی از مصاحبه شوندگان فرهنگ طایفه ای و سنت را دلیل ازدواج زود هنگام خود می دانستند. نقل قول یکی از مصاحبه شوندگان: «من با پسر خاله ام ازدواج کرده بودم زمانی که من تازه متولد شده بودم اون موقع پسر خاله ام ۷ ساله بود همان زمان مامانم و خالم من و پسر خاله ام را به اسم هم در آورده بودن وقتی پسر خاله ام ۲۲ ساله شد خالم اومد اومد خواستگاریم ولی چون پسر خاله ام با دوستای ناباب گشته بود معتاد شده بود خانواده ام مخالفت کردند بابام گفت من دختر نمی دم به یک معتاد خانواده خاله ام بخصوص پسر خاله ام گفت نه دختر خاله از بچگی به نام شده بخاطر این مساله دعوی طایفه ای شد و پسر خاله ام منو به زور برد عقد کرد بابام بخاطر این مساله سکت کرده منم خود سوزی کردم بخاطر حال من پسر خاله ام یکسال ترک اعتیاد کرد بعد یک سال باز شروع کرده الانم چند ماهه درخواست طلاق داده ام تو رو قران این پیام هارا به گوش خانواده ها برسانید که باسرنوشت بچه هاتون بازی نکنید آینده برای هیچ کس معلوم نیس این سنتها رو بگذارند کنار، ازدواج بچه بازی نیست یک عمر زندگی است. خانواده من بخصوص مامانم الان اینقد پشیمانه همیشه میگه دخترم منو ببخش حلالم کن. واقعا زندگیم تباه شد در کنار من یک طایفه نابود شد».

مضمون اصلی ۲: عوارض فردی

ازدواج به عنوان یک پیوند مقدس، مهم ترین رخدادی است که موفقیت یا شکست آن می تواند بر جامعه

تاثیر بگذارد. در گذشته اگرچه براساس سنتها و اعتقادات دینی، بزرگترها فرزندان خود را از سنین نوجوانی برای تشکیل خانواده یاری می‌رساندند، اما با گذر از جامعه سنتی به جامعه نیمه مدرن در کشور و به تبع آن تغییر کارکرد خانواده و انتظارات هر فرد، ازدواج کودکان معطلاتی را به وجود آورده است و عامل اصلی طلاق‌های زودرس است. ازدواج زود هنگام در مرحله اول نتایجش و پیامدهایش به خود فرد باز می‌گردد. مصاحبه‌شوندگان مسائلی همچون: طلاق، عدم مسولیت پذیر، جزء پیامدهای فردی ازدواج زود هنگام عنوان کردند.

طلاق: مصاحبه‌شوندگانی که ازدواج زود هنگام آنها به طلاق انجامیده بود، عدم رشد شخصیت برای ازدواج، نداشتن آمادگی ازدواج و نرسیدن به مهارت‌های ضروری آن را عوامل اصلی طلاق خود می‌دانستند. برای نمونه یکی از مصاحبه‌شوندگان بیان کرد که «دلیل طلاق من این بود که هنوز من کودک بودم اصلاً باور کنید من وقتی ازدواج کردم اصلاً نمیدونستم ازدواج منو از خانواده ام جدا میکنه فک میکردم باز مامانم پیشم خواهد بود من هیچ آمادگی برا ازدواج نداشتم وقتی ازدواج کردم مهارت زندگی مشترک ر نداشتم». شرکت‌کننده دیگری بیان می‌دارد: «کم سن و سال بودم، در مقابل شوهرم که ۳۱ ساله بود انتظار داشتم من رفتار به زن بزرگسال داشته باشم و من نمیتونستم از کودکیم فاصله بگیرم این رفتار من شوهرمو خیلی آزار می‌داد همیشه دعوا داشتیم من ۷ روز هفته یک روز خونه خودمون بودم همیشه قهر میکردم می‌رفتم خونه مامانم تا اینکه به روز شوهرم اومد خونه بابام با مامانم بخاطر من دعوا کرد و باعث شد خانواده شوهرم هم درگیر این دعوا شوند و دیگه طلاق را به عنوان راه حل انتخاب کردیم. من اعتراف می‌کنم اشتبا از من و خانواده من بود که بی هدف، بدون آمادگی و بدون رشد شخصیت من، ازدواج زود هنگام کردم. خدا رو شکر که بچه نداشتم سرنوشت اونم خراب بشه».

مهارت‌های مسولیت پذیری: درست است که کودکان از زمان کودکی باید مسولیت پذیری را یاد بگیرند ولی هر سنی برای خودش مسولیت‌های خاص خودش را اقتضا می‌کند. فردی که ازدواج می‌کند در زندگی زناشویی خود باید مسولیت‌هایی را بپذیرد و افرادی که ازدواج زود هنگام دارند نمی‌توانند در انجام بعضی مسولیت‌ها موفق عمل کنند. شرکت‌کننده ۱۵ عنوان می‌کند: «نداشتن حس مسولیت در زندگی مشترک دلیل اختلاف در زندگی مشترک ما بود اینک چون سن پایین داشتم توانایی قبول کردن مسولیت‌های سنگین زندگی را نداشتم و کل رفتاری من بچگانه بود و نمی‌توانستم رفتار یک دختر ۲۵ ساله را داشته باشم و این باعث ناراحتی شوهرم و خانواده شوهرم می‌شد مادر شوهرم چند بار پیش من به شوهرم گفت این برات مثل یک بچه می‌مونه تا اینکه بخواد زنت بشه عمرت تباه میشه تا این برات زن بشه». شرکت‌کننده دیگری عنوان می‌کند: «۱۳ ساله بودم شوهرم دادن.. با اینکه الان از زندگیم راضی ام ولی چند سال اول زندگیم برای من جهنم بود. سال دوم بچه ام متولد شد. در کنار بچه داری باید فرش هم می‌بافتم. اولش بلد نبودم، یاد گرفتم. مگر دختری به همسنی من چقدر توان می‌تونه داشته باشه. خیلی از توقعاتی که از من میرفت من این‌ها را در دوره کودکی ام یاد نگرفته بودم».

وابستگی اقتصادی: برخی از مصاحبه‌شوندگان نداشتن شغل در خارج از منزل و نداشتن منبع درآمد و وابستگی کامل اقتصادی به شوهرای خود را از پیامدهای منفی ازدواج زود هنگام می‌دانستند. یکی از شرکت‌کنندگان بیان می‌دارد: «به خاطر عدم امکان ادامه تحصیل، امکان استخدام در مشاغل دولتی برای ما عملاً وجود ندارد، ما به نوعی وابسته به شوهرمون هستیم». یکی دیگر از شرکت‌کنندگان معتقد است: «من بعد از بدنی آوردن فرزند اول رفتم آرایشگری را یاد گرفتم، یعنی کار دیگه نمیتونستم انجام بدم. شوهرم از لحاظ مالی

چندان خوب نیست. به نوعی باید استقلال مالی می داشتیم».

مضمون اصلی ۳: عوارض فرهنگی:

در رابطه با عوارض فرهنگی که ازدواج زود هنگام در پی دارد شرکت کنندگان به ۲ مضمون فرعی تحصیلات کمتر، عدم دسترسی به رسانه های جدید شناسایی شد که در ادامه به ذکر مضمون ها و نقل قول ها اشاره می گردد.

تحصیلات کمتر: اکثر مصاحبه شوندگان تحصیلات پایین داشتند. برخی از مصاحبه شوندگان فرصت ادامه تحصیل را نداشتند و برخی نیز بعد از طلاق و بخاطر فرار از افسردگی ادامه تحصیل داده بودند. نقل قول یکی از مصاحبه شوندگان چنین است: «من تا هفتم درس خوندم بعد هفتم ازدواج کردم بابام موافق ادامه تحصیل من بود برا همین به خانواده شوهرم گفتم یکی از شرایط ازدواج دخترم ادامه تحصیل است بابای شوهرم قبول کرد ولی بعد ازدواج شوهرم مخالفت کرد منم برای ادامه تحصیل اصرار داشتم اما بابام دید بخاطر تحصیل زندگی ما خراب میشه منو راضی کرد بیخیال تحصیل شوم. الان که دوستانمو می بینم ادامه تحصیل دادن ازدواج هم کردن از زندگیم دلسرد میشم ترک تحصیل من به بچه هام هم تاثیر گذاشته سواد من در آن حدی نیس که بخوام به بچه هام کمک کنم واقعا شرمنده بچه ها هستم»

عدم دسترسی به رسانه های جدید: مهمترین پیامد منفی ترک تحصیل ناشی از ازدواج در سن پایین عدم بهره گیری از رسانه های جدید و دنیای تکنولوژیک است. کم سوادی در جامعه به خصوص در بین دختران و زنان منجر به برقراری ارتباطاتی ضعیف با رسانه ها، افراد و گروه های اجتماعی است. از آن رو که امروزه ارتباطات به همسایه یا مدرسه محدود نیست و اگر کسی به دلیل کم سواد یا بی سواد این شرایط را از دست دهد امکان برقراری ارتباط در جامعه ای پویا نخواهد شد. یکی از مصاحبه شوندگان بیان می دارد: «ازدواج زود هنگام و بیسوادی دلیل اصلی عدم دسترسی به رسانه های جدید است. در دنیای کنونی که همه چی تکنولوژی و اینترنت و فضای مجازی شده ما با سن کم جزء تاریخ محسوب می شویم». شرکت کننده دیگری بیان می کند: «کسی که با سن کم ازدواج می کند و ادامه تحصیل نمی دهد عملاً با یک ادم کر و کور فرقی ندارد. دخترم به من فیلم ها را تحلیل می کنه یا برام نرم افزار گوشی نصب می کنه. شکاف نسلی افرادی مثل ما که ازدواج زود هنگام داشتیم خیلی بالاست. عملاً ما باید از کود کانمان یاد بگیریم.»

مضمون اصلی ۴: عوارض جسمی:

یکی از مضامین اصلی ازدواج زود هنگام عوارض جسمی است که تحلیل مصاحبه های شرکت کنندگان شامل ۳ مضمون فرعی، سلامت زنان، حاملگی های ناخواسته و مرگ فرزندان می باشد که در ادامه به ذکر مضمون ها و نقل قول ها اشاره می گردد.

سلامت زنان: ازدواج زود هنگام در سلامت زنان تاثیر گذار است. پژوهشهای انجام شده ازدواج زود هنگام را دلیل بسیاری از بیماری ها عنوان می کنند. شرکت کنندگان نیز در عبارات خود به برخی از آنها اشاره داشتند. شرکت کننده ای می گوید: «من تو سن ۱۴ سالگی ازدواج کردم و ۱۵ سالگی هم فرزندم متولد شد. از دوران بارداری و بعد از بارداری درد شدیدی را در ناحیه کمرم احساس می کنم. از لحاظ بدنی هم ضعیفم. چندین بار به متخصص ستون فقرات مراجعه کرده ام هیچ گونه بهبودی در آن مشاهده نمی شود». شرکت کننده دیگری

عنوان می‌کند: «شدیدا پوکی استخوان دارم و قرص‌های کلسیم مصرف می‌کنم، سوای هزینه‌های مادی اش به خاطر خارجی بودن دارو، هر وقت اینا را استفاده می‌کنم ناراحتی معده می‌گیرم. دلیل اصلی اش هم به نظر من اینه که باید چند سال صبر می‌کردم استخوانبندی بدنم محکم می‌شد بعد بچه دار می‌شدم».

بارداری ناخواسته و عوارض آن: ازدواج زود هنگام و سطح تحصیلات پایین میزان بارداری ناخواسته را افزایش می‌دهد. برخی مصاحبه‌شوندگان بیان کردند که بارداری ناخواسته داشتند و این امر در کیفیت مراقبت دوران بارداری شان تاثیر گذاشته است. یکی از شرکت‌کنندگان عنوان می‌کند: «اوایل ماه سوم بود که متوجه بارداریم شدم. نیت نداشتیم به این زودی بچه داریم، من اطلاعات چندانی در زمینه دوران بارداری و مراقبت‌های آن نداشتم. دوماه اول بارداریم تو کارگاه فرش کار می‌کردم و الان تنگی نفسم را بی‌ارتباط با آن نمی‌دانم». شرکت‌کننده دیگری بیان می‌کند: «فرزند من از بچه‌های پی‌کی یواست. ادم وقتی تو سنین پایین باردار بشه و از مسائل بهداشتی سر در نیاره تا آخر عمر باید توانش را بده. قطعاً کسی که تحصیلات بالاتری داره و اطلاعات پزشکی اش کامله آزمایشهایش را هم درست و به موقع انجام میده که ما متاسفانه این کار را نکردیم».

سقط جنین: برخی از مصاحبه‌شوندگان بیان کردند که بارداری آنها در سنین پایین به علت شکل و ساختمان بدنی، موجب شده بود که مبتلا به سوء تغذیه بشوند و سوء تغذیه آنها باعث ضعف و کم‌خونی مادر شده و مادر توانایی نگهداری فرزند در شکم خود را نداشته و در نتیجه مساله سقط جنین پیش‌بیاد یکی از شرکت‌کنندگان بیان می‌کند: «بچه‌ام در ماه‌های آخر سقط شد. دکتر معالجم دلیل آن را کم‌کاری تیروئید عنوان کرد. پزشکم عنوان می‌کرد اگر این عارضه درمان نشود احتمال تکرار سقط مجدد وجود خواهد داشت. به چشم دیده‌ام افرادی مثل من که ازدواج زود هنگام دارند نسبت به بقیه از این مشکلات بیشتری نسبت به بقیه برخوردارند».

مضمون اصلی ۵: عوارض روانی اجتماعی:

اکثر مصاحبه‌شوندگان بیان کردند که ازدواج زود هنگام عوارض روانی اجتماعی در پی داشته و این عوارض در ۳ مضمون فرعی افسردگی و خستگی مفرط، انزوای اجتماعی و ناهنجاری‌های اجتماعی حاصل شد که در ذیل به هر کدام از مضامین فرعی پرداخته می‌شود:

افسردگی و خستگی مفرط: در ازدواج زود هنگام، زوجین دچار افسردگی‌های متعدد از جمله افسردگی بلوغ زودرس می‌شوند که اگر بخواهند به زندگی خود ادامه دهند یک زندگی اضطرابی خواهند داشت و در صورت طلاق نیز افرادی شکست خورده و ناکام در اجتماع محسوب می‌شوند که بسیاری از فرصتهای زندگی خود مانند حق انتخاب همسر را از دست داده‌اند.

یکی از شرکت‌کنندگان می‌گوید: «به دلایلی از قبیل حفظ آبروی خانوادگی و مخالفت خانواده مجبور شدم اختلاف خانوادگی را تحمل کنم و به طلاق اقدام نکرده‌ام. به همین خاطر دچار یک حالت افسردگی شده‌ام». شرکت‌کننده دیگری عنوان می‌کند: «از دیدگاه من کمتر فردی را میتونی پیدا کنی که ازدواج زود هنگام کرده باشه ولی آدم شادی باشه. چون انتخابهایش آگاهانه نبوده و دائم به فکر انتخابهایی است که خودش چندان نقشی در آن ندارد».

انزوای اجتماعی: نارضایتی از ازدواج زود هنگام و ازدواج اجباری، نوعی انزواء و گوشه‌گیری را در اوایل ازدواج برای اکثر مصاحبه‌شوندگان به وجود آورده بود. نقل قول یکی از مصاحبه‌شوندگان: «عبور از دوران کودکی به بزرگسالی فشارهای روانی، اجتماعی نسبتاً شدیدی روی رشد من نوجوان همراه داشت. بنابراین

هرگونه استرس اضافی مثل آنچه در ازدواج زود هنگام و خشونت جنسی ایجاد می شود برای من فشارهای روانی اجتماعی را افزایش می داد. ایفای نقش همسری و مادری برای من نوجوان خیلی سخت بود این احساس ضعف و ناتوانی منو بیشتر در معرض آسیب های روانی قرار می دهد و در ارتباطی که با فامیل شوهرم داشتم تاثیر می گذاشت خانواده شوهرم فکر می کردند من در ارتباطی که با فامیل های شوهرم دارم گنج میزنم برای همین سعی داشتم بیشتر توخونه تنها بمونم و کمتر در جمع حاضر بشم»

ناهنجاری های اجتماعی: برخی از مصاحبه شوندگان بیان کردند که ازدواج زود هنگام و اجباری باعث می شود بعد از طلاق به انواع انحرافات اجتماعی و حتی خیانت زناشویی فکر کنند. نقل قول یکی از مصاحبه شوندگان: « بعد از طلاق احساس درماندگی و سرخوردگی و عقده حقارت ناشی از عدم دسترسی به محیط گرم و عاطفی خانوادگی داشتم و عقده های منفی و ضد اجتماعی تمام وجودم را فرا گرفته بود و دچار ضعف اعتماد به نفس، اختلال هویت شدم و به خاطر فرار از حال بد به اعتیاد رو آوردم بعدش فقر، ضعف سلامت جسمی و روانی زمین گیرم کرد ولی به چند مدتی است با حمایت خانواده ام در حال ترک اعتیاد هستم و هفته ای یکبار برای مشاوره به این کلینیک میام». یکی دیگر از مصاحبه شوندگان می گوید: « شوهر من راننده کامیون تریلی است. بعضی موقع ها تا یک ماه تو خونه نیست. من در انتخاب همسر هیچ دخالتی نداشته ام و با اینکه یک فرزند دختر دارم که خدا به ما هدیه کرده ولی به خاطر عدم علاقه به همسر و عدم وجود همسر در خانه به مدت طولانی، در اکثر گروه های تلگرامی جنسی عضو هستم و دوست هایی هم تو این کانالها به صورت مجازی دارم. با اینکه میدونم این یک نوع خیانت زناشویی است ولی گرایشم به این سمت روز به روز بیشتر میشه».

جدول ۲. مضامین اصلی و فرعی ازدواج زود هنگام

مضامین اصلی	مضامین فرعی
علل ازدواج زود هنگام	<ul style="list-style-type: none"> - اقتصاد پایین - اعتیاد والدین - تک والد یا والد ناتنی - اجبار - فرهنگ طایفه ای و باورهای سنتی
عوارض فردی	<ul style="list-style-type: none"> - طلاق - فقدان مهارت مسولیت پذیری - وابستگی اقتصادی
عوارض فرهنگی	<ul style="list-style-type: none"> - تحصیلات کمتر - عدم دسترسی به رسانه های جدید
عوارض جسمی	<ul style="list-style-type: none"> - سلامت زنان - بارداری ناخواسته - سقط جنین
عوارض روانی اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> - افسردگی و خستگی مفرط - انزوای اجتماعی - ناهنجاری های اجتماعی

بحث و نتیجه گیری

علیرغم اختلافات دیدگاهی از منظر حقوقی و دینی نسبت به پدیده ازدواج زودهنگام، ازدواج های زود هنگام و گاه اجباری هنوز هم واقعه ای تلخ در جهان است که خاموش و بی صدا در دنیای افراد رخ می دهد و آنها را وادار به پذیرش خواسته های تحمیلی ناخواسته ازدل خویش می کند. به اعتقاد بسیاری از آسیب شناسان اجتماعی این پدیده از نظر جغرافیایی مرز نمی شناسد و در تمام کشورهای آسیایی و حتی در اروپا هم مشاهده می شود، اما معمولاً این پدیده در جوامع روستایی، شهرهای کوچک و مناطقی که هنوز در آنها قبیله جایگاهی فراتر از قانون دارد و بیشتر برای دختران کم سن که هنوز تحت سلطه مطلق خانواده هستند، رخ می دهد.

بر اساس یافته های پژوهش حاضر، مشکلات اقتصادی خانواده ها، اعتیاد والدین، تک والد یا بودن والد ناتنی، اجبار و فرهنگ طایفه ای و باورهای سنتی در گرایش افراد به ازدواج زود هنگام نقش اساسی دارد. در کشورهای در حال توسعه، کمبود گزینه های قابل انتخاب برای دختران برای ازدواج و مشکلات اقتصادی و سنت های فرهنگی حاکم بر این جوامع عامل اصلی ازدواج های زودهنگام است (جنسن و تورنتن^۱، ۲۰۰۳). اعتیاد والدین و وجود والد ناتنی در گرایش به ازدواج زودهنگام نقش ایفا می کند (هاوکینز، کاتالانو و میلر^۲، ۱۹۹۲).

دخترانی که زود ازدواج می کنند در معرض عوارض فردی بیشتری نظیر طلاق، عدم کسب مهارت های مسئولیت پذیری و وابستگی اقتصادی نسبت به افرادی که در سنین بالاتر ازدواج می کنند، قرار می گیرند. نتایج پژوهش شیرزاد و کاظمی فر^۳ (۱۳۸۳) نشان می دهد که پایین بودن سطح سواد زوجین، شهرنشینی، اعتیاد، نبودن بچه، بیکاری، فقر اقتصادی و پایین بودن سن زوجین در زمان ازدواج اصلی ترین عوامل طلاق در استان همدان در سال ۱۳۷۹ بوده است. دخترانی که در سنین پایین تری ازدواج می کنند به دلیل عدم دسترسی به تحصیلات و فقدان مهارت های علمی امکان دسترسی به مشاغل را تا حدی از دست می دهند و این امر در وابستگی اقتصادی آنها به شوهرانشان را در طول زندگی افزایش می دهد.

پیامدهای علمی و فرهنگی ازدواج زودهنگام انکارناپذیر است. اکثر شرکت کنندگان پژوهش ازدواج زودهنگام را عاملی برای عدم موفقیت برای دستیابی به سطح تحصیلات بالاتر و عدم امکان بهره گیری صحیح و اصولی از رسانه های جدید در عصر حاضر می دانند. همسو با این یافته پژوهشهای رشاد، عثمان و رودی فهیمی^۴ (۲۰۰۵) نشان می دهد در صورت ترک تحصیل مادران دارای ازدواج زودهنگام، وجود نابرابرهای جنسیتی هم دور از انتظار نیست که این خود به تنهایی در آینده سبب ایجاد بحران ها و چالش های دیگری در خانواده ها خواهد شد.

ازدواج زود هنگام با دختر نابالغی که آمادگی جسمی کافی ندارد به ویژه با مردان بزرگسال پیامدهای فیزیکی و بدنی زیادی از نظر سلامتی دارد. براساس مطالعات انجام شده، همبستگی قوی بین سن مادر و نرخ مرگ و میر مادر وجود دارد. ازدواج زود هنگام و بارداری زودرس بین دختران ۱۰ تا ۱۴ ساله ۵ برابر بیش از زنان در سن ۲۰ تا ۲۴ ساله تلفات جانی هم برای مادر و هم برای جنین به همراه دارد (کیو کولت و نوتون^۴، ۲۰۰۱).

۱. Jensen & Thornton

۲. Hawkins, Catalano & Miller

۳. Rashad, Osman & Roudi-Fahimi

۴. Kiecolt & Newton

ازدواج زود هنگام در کنار عوارض فوق از لحاظ اجتماعی و روانی نیز دارای عواقبی است. زن به عنوان عامل ایجاد محیط آرام در خانه باید از لحاظ روحی و روانی شرایط ایده آل و مناسبی داشته باشد اما با ازدواج های زود هنگام دختران در سن پایین، در حد یک کالای جنسی از آنها استفاده می شود و این کودک معصوم باید بار سنگین زندگی مشترک را به تنهایی به دوش بکشد؛ دختری که با سن پایین مجبور به فرزندآوری و پذیرش مسئولیت تربیت فرزند می شود پس از گذشت چند سال و رسیدن به بلوغ جسمی و فکری و کامل شدن شخصیت، متوجه خواهد شد که فرصتهای آموزشی، آزادی انتخاب و حق دوستی و تعامل با همسن و سالان را از دست داده است، در این سال ها زن یا اقدام به طلاق میکند و یا دچار افسردگی می شود. در حالت اول اگر طلاق بگیرد یک زن مطلقه است و جایگاه اجتماعی اش را از دست خواهد داد و به عنوان فردی شکست خورده در جامعه شناخته می شود این زن در حالت دوم اگر موفق به جدایی نشود دچار افسردگی شده و به عنوان مدیر عاطفی خانواده نمی تواند وظایف خود را به خوبی انجام دهد و اینجاست که نظام خانواده از هم می پاشد و روند تربیت فرزندان در محیطی سرشار از اعتماد و مراقبت از بین می رود و فرزندان جامعه پذیر و متعادل به جامعه عرضه نمی شود و چه بسا خود این مادر به عنوان یک عنصر در ناهنجاری های اجتماعی نقش ایفا می کند.

لذا با نظر به عوامل فوق از آنجا که ازدواج زودرس با تحصیلات کمتر و در آمد پایین تر برای زنان همراه می باشد لذا یکی از مهمترین عواملی که محققین در پیشگیری از ازدواج زودرس مطرح می کنند، تحصیلات و دستیابی به سطوح بالای سواد و اشتغال در زنان می باشد. افزایش سطح سواد زنان و آموزش مهارت های زندگی از دوران کودکی گامی بسیار مهم در جهت توانمند سازی آنان و رفع تبعیض جنسیتی خواهد بود. بدین ترتیب قدرت زنان در داخل خانه افزایش می یابد، و بر مشارکت فعال آنان در امور اقتصادی و سیاسی تاثیر می گذارد. از آنجا که فقر یکی از عوامل مهم ازدواج زودرس می باشد دولت ها باید با تدوین و اجرای سیاست های فقرزدایی در جهت سلامت زنان بکوشند. لازم است والدین و جامعه از عوارض سوء جسمی و اجتماعی ازدواج زودرس آگاه شوند و چنانچه ازدواج زودرس صورت گیرد بارداری تا بعد از سن ۱۸ سالگی به تاخیر بیفتد. دختران باید از توان انتخاب و تصمیم گیری در مورد ازدواج و موضوعات بهداشت باروری و سلامت خود بهره مند شوند. نظام آماري کشور بهتر است نسبت به جمع آوری اطلاعات مربوط به ازدواج و طلاق کودکان و حقوق آنان حساس باشد تا امکان برنامه ریزی موثر برای مقابله با این پدیده فراهم گردد. تقویت نقش سازمانهای غیر دولتی زنان برای حمایت از دختران و کودکان در برنامه های توسعه ای و آموزشی مبتنی بر حقوق بشر می تواند منجر به تغییر سن، سلسله مراتب قدرت و تعصبات منجر به ازدواج کودکان شود (لطفی، ۱۳۸۹). نظام آموزشی کشور می تواند در قالب برنامه های سلامت با نظر به فلسفه دینی و فرهنگی حاکم بر جامعه ما و کاهش عوامل کاهنده ازدواج، نسبت به تبیین پیامدهای ازدواج زود هنگام دختران اقدام کند.

منابع

- قران کریم.
- ادیب حاج باقری، محسن، پرویزی، سرور، و صلصالی، مهوش. (۱۳۹۰). روش های تحقیق کیفی. تهران: نشر و تبلیغ بشری.

- امیدی شهرکی، معجد، نبئی، نوشین، و نوری، داوود. (۱۳۸۷). نگاهی نو به ازدواج، تهران: انتشارات سازمان ملی جوانان.
- امینی، ابراهیم. (۱۳۷۱). انتخاب همسر. چاپ اول، قم: مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی.
- ایمان زاده، علی، و سلحشوری، احمد. (۱۳۹۰). نگاهی به رویکردهای تحلیلی و فرا تحلیلی در فلسفه تعلیم و تربیت، همدان: انتشارات دانشگاه بوعلی.
- پورخان، اعظم. (۱۳۹۰). مطالعه تطبیقی - مقایسه ای طلاق زوجین مراجعه کننده به مراکز مداخله در خانواده در شهر کرمان. مجموعه مقالات دومین همایش ملی آسیبهای اجتماعی ایران، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، انجمن جامعه شناسی ایران.
- شیرزاد، جلال، و کاظمی فر، امیرمحمد. (۱۳۸۳). مطالعه همه گیر شناسی زوجین در حال طلاق ارجاعی به اداره کل پزشکی قانونی استان همدان در سال ۱۳۷۹. مجله علمی پزشکی قانونی، زمستان، ۱۰، شماره ۲۰۷-۲۱۲، ۳۶.
- طوسی، محمد بن حسن. (۱۴۰۸ ق). التبیان فی تفسیر القرآن، ترجمه و مقدمه شیخ آغابزرگ تهرانی و احمد قصیر عاملی، بیروت: انتشارات دار احیاء التراث العربی، ج ۳.
- کرمی، تقی. (۱۳۹۳). رواج ازدواج زود هنگام دختران کم سن و سال در مرند و آمار فزاینده طلاق در دوران نامزدی. خبرگزاری فارس. (۹۳/۰۹/۱۸). <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=۱۳۹۳۰۹۱۸۰۰۷۹۶>
- کلانتری، عبدالحسین، و روشن فکر، پیام. (۱۳۹۰). «طلاق، علل و پیامدها، یافته های پژوهشی سه دهه اخیر ایران» مجموعه مقالات دومین همایش ملی آسیب های اجتماعی ایران دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، انجمن جامعه شناسی ایران.
- لطفی، راضیه. (۱۳۸۹). پیامدهای سلامتی ازدواج زودرس در زنان. فصلنامه زن و بهداشت، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۹.
- محمدی ری شهری، محمد. (۱۳۸۴). میزان الحکمه، ترجمه حمیدرضا شیخی (۱۳۹۲). قم: انتشارات دارالحديث.
- مشکي، مهدی، شاه قاسمی، زهره، دلشادنوقابی علی، و مسلم، علیرضا. (۱۳۹۰). بررسی وضعیت و عوامل مرتبط با طلاق از دیدگاه زوجین مطلقه شهرستان گناباد در سالهای ۱۳۸۷-۱۳۸۸. فصلنامه افق دانش، دوره ۱۷، شماره ۱.
- Bunting, A. (2005). Stages of development: marriage of girls and teens as an international human rights issue. *Social & Legal Studies*, 14(1), 17-38.
- Cerbone, D. R. (2014). *Understanding phenomenology*. Routledge.
- Cherlin, A. (2009). *Marriage, divorce, remarriage*. Harvard University Press.
- Clark, S. (2004). Early marriage and HIV risks in sub-Saharan Africa. *Studies in family planning*, 35(3), 149-160.
- Coale, Ansley Johnson. (2015). *Growth and Structure of Human Populations: A Mathematical Investigation*. Princeton University Press.
- Dowling, M. (2007). From Husserl to van Manen. A review of different phenomenological approaches. *International journal of nursing studies*, 44(1), 131-142.

- Finlay, L. (2012). Debating phenomenological methods. In Hermeneutic phenomenology in education (pp. 17-37). SensePublishers.
- Freedman, R., & Takeshita, J. Y. (2015). Family planning in Taiwan: An experiment in social change. Princeton University Press.
- Gage, A. J. (2009). Coverage and effects of child marriage prevention activities in Amhara region Ethiopia. Findings from a 2007 study.
- Hawkins, J. D., Catalano, R. F., & Miller, J. Y. (1992). Risk and protective factors for alcohol and other drug problems in adolescence and early adulthood: implications for substance abuse prevention. *Psychological bulletin*, 112(1), 64.
- Jensen, R., & Thornton, R. (2003). Early female marriage in the developing world. *Gender & Development*, 11(2), 9-19.
- Kiecolt-Glaser, J. K., & Newton, T. L. (2001). Marriage and health: his and hers. *Psychological bulletin*, 127(4), 472.
- Nguyen, M. C., Wodon, Q., & Wodon, Q. (2015). Impact of Child Marriage on Literacy and Education Attainment in Africa. *Child Marriage and Education in Sub-Saharan Africa*.
- Nieswiadomy, R. M. (2011). *Foundations in nursing research*. Pearson Higher Ed.
- Nour, N. M. (2006). Health consequences of child marriage in Africa. *Emerging infectious diseases*, 12(11).
- Rashad, H., Osman, M., & Roudi-Fahimi, F. (2005). *Marriage in the Arab world*. Population reference bureau (PRB).
- Sanford, K. (2005). Attributions and anger in early marriage: wives are event-dependent and husbands are schematic. *Journal of Family Psychology*, 19(2), 180.
- Strong, B., & Cohen, T. F. (2013). *The marriage and family experience: Intimate relationships in a changing society*. Cengage Learning.
- Todres, L. & Holloway, I. (2006). Phenomenology. In *The Research Process in Nursing*. (eds K. Gerish & A. Lacey); pp. 224–38. Oxford, Blackwell.
- UNICEF. (2005). *Early marriage a harmful traditional practice a statistical exploration 2005*. Unicef.

Lived Experiences of Married Women in the Early Marriage Problems

A. Imanzadeh*

S. Alipour**

Abstract

The aim of this study was to describe the experiences of married women problems of early marriage to determine its difficulties and problems. This study was conducted based on the qualitative approach, using phenomenological method. Participants in this study were 18 early married women who were selected by the purposive sampling. Data were collected via in-depth and semi-structured interviews. The transcribed interviews were analyzed based on Strabert and Carpenter method. The results obtained from married women lived experiences problems of early marriage included 5 main themes "the causes of early marriage", "personal effects", "educational and cultural effects", "physical disorders", "psychological and social effects" and several sub-themes The sub-themes such as a low economy, parents addiction, single-parent or foster parent, forcing, tribal culture and traditional beliefs, divorce, lack of responsibility skills, economical dependence, low education, lack of access to modern media, women's health, unwanted pregnancy, abortion, extreme fatigue, depression, social isolation and social disorders were extracted and inferred from the main themes.

Keywords: lived experiences of married women, early marriage

* Assistant Professor in Philosophy of Education, Department of Education, Malayer University, Hamedan, Iran. (corresponding author, email: aliimanzadeh@yahoo.com).

** M.A. Graduated in Human Resource Development, Department of Psychology and Education, Tabriz University, Tabriz, Iran.